

ΜΝΗΜΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Στα μέσα του περασμένου Ιουλίου έφυγε από κοντά μας ένας μεγάλος δάσκαλος, στον οποίο πολλά οφείλει η ιστορία της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Μακεδονίας, ο Απόστολος Βακαλόπουλος.

Ο Απόστολος Βακαλόπουλος γεννήθηκε στο Βόλο το 1909. Από το 1914 όμως εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στη Θεσσαλονίκη, η οποία μόλις είχε απελευθερωθεί από τους Τούρκους. Έτσι από την παιδική του ηλικία είχε την ευκαιρία να δει την εξέλιξη της πόλης αυτής του Θερμαϊκού και να δεθεί μαζί της, γιατί σ' αυτήν έζησε, σπούδασε, δίδαξε και ιδιαίτερα συνέγραψε το μοναδικό έργο στο είδος του. Δεν θα ήταν υπερβολή όμως να λέγαμε ότι ο Απόστολος Βακαλόπουλος ανήκει σ' ολόκληρη την Ελλάδα και κατ' επέκταση σ' ολόκληρο τον Ελληνισμό.

Σπούδασε στη νεοσύστατη Φιλοσοφική Σχολή της Θεσσαλονίκης, όπου εξεδήλωσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορία και την Αρχαιολογία. Μετά το τέλος των πανεπιστημιακών του σπουδών ειδικεύτηκε στην υστεροβυζαντινή και νεοελληνική ιστορία για την οποία και δημοσίευσε αρκετές μελέτες ενώ παράλληλα δίδαξε φιλολογικά μαθήματα σε διάφορα σχολεία της Θεσσαλονίκης.

Το 1939 αναγορεύθηκε διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με την εργασία του "Πρόσφυγες και προσφυγικά ζητήματα κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821".

Αφού διήνυσε με επιτυχία όλες τις βαθμίδες της Πανεπιστημιακής ιεραρχίας, εκλέγεται το 1956 τακτικός καθηγητής στην έδρα της Ιστορίας της Νεότερας Ελλάδος, την οποία διατήρησε μέχρι το 1974, οπότε και συνταξιοδοτήθηκε.

Κατά τη διάρκεια της θητείας του στο Πανεπιστήμιο υπήρξε υπόδειγμα δασκάλου αφοσιωμένου στο καθήκον. Χιλιάδες είναι οι μαθητές του - φιλόλογοι, οι οποίοι διατηρούν της καλύτερες αναμνήσεις από το μειλίχιο, σεμνό και σοφό δάσκαλο.

Παράλληλα με το συγγραφικό και διδακτικό του έργο παρουσιάζει και πολλές άλλες δραστηριότητες. Υπήρξε από τους ιδρυτές της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών το 1939, ενώ από το 1946 μέχρι το 1994 εκλέγεται ανελλιπώς μέλος του Δ.Σ. της Εταιρείας. Σ' αυτήν οργανώνει και διευθύνει το τμήμα Ιστορικών Μελετών με σκοπό την προώθηση των ιστορικών ερευνών στη Μακεδονία. Σήμερα το τμήμα αυτό διαθέτει πλούσιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό.

Ο Απόστολος Βακαλόπουλος διετέλεσε επί έτη Γενικός Γραμματέας του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας, μέλος διαφόρων Επιστημονικών Σωματείων, μέλος και Πρόεδρος του Δ.Σ. του I.M.X.A. καθώς και της συντακτικής επιτροπής του "Balkan Studies". Υπήρξε επίσης μέλος της Εποπτικής επιτροπής που εξέδωσε τη δωδεκάτομη "Ιστορία του Ελληνικού Έθνους".

Ο Απόστολος Βακαλόπουλος αντιπροσώπευσε την ελληνική επιστήμη σε διεθνή ιστορικά συνέδρια και ταξίδευσε για τις μελέτες και έρευνές του ή και για διαλέξεις στην Αυστρία, Ιταλία, Γερμανία και Ηνωμένες Πολιτείες καθώς επίσης και στις Βαλκανικές χώρες. Στη δραστηριότητά του αυτή τον βοήθησε η γνώση πολλών γλωσσών, έτσι ώστε μπορούσε να διαβάσει σχεδόν όλες τις πηγές που χρησιμοποίησε στα έργα του στη γλώσσα που γράφτηκαν.

Στο διεθνές συνέδριο των ιστορικών επιστημών στη Βιέννη το 1965 ομιλών σε πολυπληθές

ακροατήριο ειδικών επιστημόνων αντέκρουσε και κατέρριψε τις σφαλερές απόψεις των Σλάβων ιστορικών περί Μακεδονίας καθώς και στο Α' διεθνές συνέδριο τη Νοτιοανατολικής Ευρώπης στη Σόφια το 1969.

Εκτός από τις πολυάριθμες ανακοινώσεις του καθηγητή Α. Βακαλόπουλου σε διεθνή επιστημονικά συνέδρια, σε πολλές δεκάδες ανέρχονται και οι διαλέξεις του προς το κοινό της Θεσσαλονίκης της Αθήνας και διαφόρων πόλεων της Ελλάδας.

Για το έργο του ο Απόστολος Βακαλόπουλος τιμήθηκε από την πολιτεία με τα παράσημα του Σταυρού των Ταξιαρχών του Τάγματος του Φοίνικος και του Τάγματος του Γεωργίου του Α' από την Ακαδημία Αθηνών με το "Αριστείον Ιστορικών και Κοινωνικών Επιστημών" από την "Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Europeen" με αναμνηστικό μετάλλιο, από την Αυστριακή Ακαδημία των Επιστημών με το βραβείο "Gottfried von Herder" καθώς επίσης και από πλήθος άλλες επιστημονικές εταιρείες, ελληνικές και ξένες.

Θα ήταν μεγάλη μας παράλειψη αν δεν αναφέραμε και τη συμβολή στο έργο του της γυναίκας του Ειρήνης, η οποία στάθηκε δίπλα του σε όλα αυτά τα χρόνια εξασφαλίζοντάς του την οικογενειακή γαλήνη και τις κατάλληλες συνθήκες εργασίας. Επάξια λοιπόν αφιερώνει στη "συνοδίσσα Ειρήνη", όπως αποκαλεί τη σύζυγό του,

τους δύο τελευταίους τόμους της "Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού". Μαζί της απέκτησε δύο γιους τον Κωνσταντίνο, ο οποίος ακολουθεί τα βήματα του πατέρα του, και τον Ευάγγελο.

Το έργο του Απόστολου Βακαλόπουλου

Είναι πολύ δύσκολο στον περιορισμένο χώρο ενός άρθρου περιοδικού να μνημονευθεί το έργο του Απόστολου Βακαλόπουλου. Και τούτο γιατί χιλιάδες είναι οι σελίδες που πέρασαν από την πένα του. Στην "Εργογραφία" που δημοσιεύθηκε

από τον Π. Χονδρογιάννη (εκδ. Ε.Μ.Σ. 1997) τρία χρόνια πριν το θάνατό του καταγράφονται 242 τίτλοι έργων του που ξεκινούν από το 1935.

Οι εργασίες του Α. Βακαλόπουλου αγκαλιάζουν τρεις κυρίως τομείς των ερευνών του: α) Τη Θεσσαλονίκη, την πρωτεύουσα της Μακεδονίας, β) Τη γεωγραφική περιοχή της "Μεζονος Μακεδονίας" και γ) Τη γενικότερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, καθώς και των σχέσεών του με τα όμορα Βαλκανικά κράτη. Παράλληλα όμως τα ενδιαφέροντά του στρέφονται και προς άλλες κατευ-

θύνσεις. Δεν τον αφήνει αδιάφορο η κοινωνία και τα προβλήματά της. "Μελετώ ιστορία, λέγει ο συγγραφέας, σημαίνει αντλώ γνώσεις, ιδέες και σοφία από το παρελθόν, για να τις χρησιμοποιήσω στο παρόν και στο μέλλον".

Το σύνολο των εργασιών του θα μπορούσε να διακριθεί σε αυτοτελή δημοσιεύματα και σε άρθρα, σημειώματα και βιβλιοκρισίες σε ελληνικά και ξένα περιοδικά. Πολλά από αυτά έχουν μετα-

φρασθεί και στα ξένα, αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά ή έχουν γραφεί απευθείας σ' αυτές τις γλώσσες. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ορισμένα έργα του συγγραφέα.

Η συμμετοχή του στον πόλεμο της Αλβανίας του ενέπνευσε την ιδέα να γράψει τις μελέτες **"Αιχμάλωτοι Ελλήνων κατά την Επανάσταση του 1821"** και **"Τα ελληνικά στρατεύματα. Οργάνωση, ηγεσία, τακτική, ήθη, ψυχολογία"**. Κατά τη διάρκεια της κατοχής συνεργάσθηκε ως ιστορικός με αρμόδιους της Γενικής Διοίκησης Βορείου Ελλάδος για την αντίκρουση των ξένων προπαγανδών εις το έδαφος της Μακεδονίας και έγραψε τις μελέτες **"Ο εκπολιτιστικός ρόλος του Νέου Ελληνισμού στη ΝΑ Ευρώπη"** και **"Οι περιοχές Εορδαίας και Ελίμειας κατά τους νεότερους χρόνους"**. Δυστυχώς όμως η γερμανική λογοκρισία απαγόρευσε τη δημοσίευσή τους, γι' αυτό είδαν το φως της δημοσιότητας μετά την Κατοχή.

Σημαντικό για τον όγκο και την επιστημονική του βαρύτητα είναι το έργο **"Προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης"**, το οποίο συνέγραψε με τη συνεργασία του καθηγητού Μάξιμου Μαραβελάκη. Επί επτά έτη (1946-1953), παρά τις δύσκολες στιγμές που περνούσε το έθνος, οι δύο καθηγητές επισκέφθηκαν αυτοπροσώπως προσφυγικούς συνοικισμούς και μελέτησαν την ιστορία των τόπων προέλευσης των κατοίκων, την οικονομική και κοινωνική τους οργάνωση κ.λ.π. Αν αυτό συνεχίζονταν και από άλλους επιστήμονες σήμερα θα είχαμε ένα πλήρη εθνογραφικό χάρτη του Ελληνισμού πριν τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί η ωραία σε εμφάνιση και περιεχόμενο γραμμένη στη γαλλική **"Histoire de la Grece Moderne"** η οποία κυκλοφόρησε στη σειρά **"Histoires des Nations Europeennes"**, του οίκου Horvath, η ελληνική και αγγλική **"Ιστορία της Θεσσαλονίκης"**, το μεγάλο έργο **"Thasos, son, administration de 1453 a 1912"** Paris 1953

Πολύτιμη προσφορά στην ελληνική ιστορία αποτελεί το έργο **"Πηγές της Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού"**, όπου βρίσκει κανείς σύνολο μαρ-

τυριών από πρώτο χέρι για τον Ελληνισμό, από τα τελευταία έτη του Βυζαντινού Κράτους μέχρι τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Την επιστημονική αξία αυτού του έργου επεσήμαναν διαπρεπείς ημεδαποί και ξένοι επιστήμονες. Και φυσικά ο κατάλογος των έργων του συνεχίζεται για πολύ ακόμα.

Αφησα για το τέλος να αναφερθώ στο πολυτιμότερο έργο του Απόστολου Βακαλόπουλου, που θεωρείται διεθνώς το καλύτερο στο είδος του, στην **"Ιστορία του Νέου Ελληνισμού"**. Αποτελείται από οκτώ ογκώδεις τόμους οι οποίοι φθάνουν στον εντυπωσιακό αριθμό των 6.198 σελίδων. Όταν άρχισε το έργο υπολόγισε ότι θα ολοκληρωθεί σε πέντε τόμους. Σε μια συνέντευξη μάλιστα που έδωσε με την έκδοση του 2ου τόμου το 1964 είπε ότι ελπίζει να τελειώσει το 1965. Και όμως για τη συγγραφή της ιστορίας χρειάστηκαν είκοσι οκτώ ολόκληρα χρόνια και οκτώ τόμοι όπως προαναφέραμε. Και όλο το πολύτομο έργο γράφτηκε και χρηματοδοτήθηκε μόνο από τον συγγραφέα χωρίς καμιά βοήθεια του κράτους ή άλλου φορέα.

Κατά το συγγραφέα η ιστορία του Νέου Ελληνισμού αρχίζει με την κατάκτηση της Κων/πολης από τους Φράγκους το 1204, εξιστορεί δε γεγονότα μέχρι τον Καποδίστρια το 1831. Όλο το έργο του διακρίνεται για τη ζωντανή ρέουσα γλώσσα του όπως και για τη σύνδεσή του με τη σύγχρονη νεοελληνική πραγματικότητα, έτσι πετυχαίνει να διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ακόμη και του μη ειδικού.

Οι δύο πρώτοι τόμοι έχουν μεταφρασθεί και στα αγγλικά, ενώ είναι διαπιστωμένο ότι όλοι οι ιστορικοί συγγραφείς Έλληνες και ξένοι που ασχολούνται με αυτή την περίοδο του Ελληνισμού κάνουν συνεχώς παραπομπές στην **"Ιστορία του Νέου Ελληνισμού"**..

Το περιοδικό μας θέλοντας να τιμήσει τη μνήμη του Απόστολου Βακαλόπουλου δημοσιεύει το σύντομο αυτό αφιέρωμα ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την προσφορά του στην ιστορία του τόπου μας και στη συνεργασία του με τη **"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"**